İnceleme-Araştırma

Türkiye ile Almanya arasındaki dış ticaretin ekonometrik analizi ve gümrük birliği sonrası karşılaştırma

*Murat Doğanlar**
*Harun Bal***
*Mehmet Özmen****

Abstract · Econometric analysis of foreign trade between Turkey and Germany and comparison of post customs union
Period: *The purpose of this paper is to estimate the export and import demand functions of Turkey to Germany. A special emphasis is given to post custom union period. The unit root tests reveal that all the variables are non stationary in levels. Both Engle–Granger and Johansen cointegration test confirm the long run relationship in export and import functions. Engle–Granger and Johansen cointegration methods show that price elasticities of export and import demand decreased after the integration. On the other hand, the results indicate that income elasticity of export demand did not change significantly but income elasticity of import demand decreased after the customs union.*
Key Words:*Foreign Trade, Customs Union, Turkey-Germany, Cointegration*
JELClassifications: *F14, F15, F17, F19, C32*

Özet
Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin Almanya ekonomisi ile olan ihracat ve ithalat talep fonksiyonlarını tahmin etmektir. Bu fonksiyonlarının tahmin edilmesi sürecinde Gümrük Birliği sonrası dönem ayrıca analiz edilmiştir. Birim kök test sonuçları tüm değişkenlerin seviyede durağan olmadığını göstermiştir. Engle–Granger ve Johansen eş-bütünleşme test sonuçları, ihracat ve ithalat talep fonksiyonlarında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Engle–Granger ve Johansen eş-bütünleşme yöntemleri, ihracatın ve ithalatın fiyat esnekliklerinin Gümrük Birliği sonrası azaldığını göstermiştir. Öte yandan, Gümrük Birliği sonrası döneme ilişkin sonuçlar, ihracat talebinin gelir esnekliğinde önemli bir değişikliğe işaret etmezken, ithalat talebinin gelir esnekliğinin ise azaldığını göstermiştir.
Anahtar kelimeler:*Dış ticaret, Gümrük Birliği, Türkiye-Almanya, Eşbütünleşme*
JEL Sınıflaması: *F14, F15, F17, F19, C32*

* Prof. Dr. Çukurova Üniversitesi , İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
** Yrd. Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi , İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
*** Yrd. Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi , İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

1-Giriş

Uluslararası ticaretteki hızlı artış ve yapısal değişim, ekonomik faktörler başta olmak üzere bir dizi değişken tarafından belirlenmektedir. Bu faktörlerin tespiti ve etki mekanizmalarının analizi uluslararası ticaret analizlerinin en önemli ayrıntılarındandır. Zira, ihracatın ve ithalatın uygulanacak döviz kuru politikasına, dış ticaret politikasına veya değişen dünya şartlarına nasıl bir tepki göstereceğinin anlaşılması için ihracatın ve ithalatın göreli fiyatlardaki ve yurt dışı-içi talepteki değişmelere olan duyarlılığının bilinmesi önemli birer ön koşuldur. Bu nedenle, uluslararası iktisat literatüründe dış ticaret talep fonksiyonlarının tahminine yönelmiş çalışmalara sık rastlanmıştır.

Bu çalışmada kullanılan ihracat modeli yabancı gelir ve göreli fiyatların, ithalat modeli yurt içi gelir ve göreli fiyatların bir fonksiyonudur. Leamer ve Stern (1970), Khan (1974), Magee(1975), Gafar (1981), Warner ve Kreinin (1983), Goldstein ve Khan (1985), Bahmai-Oskooee (1986), Ghartey (1987), Tegene (1989), Arize (1987, 1990), bu modelin statik şeklini kullanmış başlıca çalışmalardır. Bu çalışmalardan farklı olarak Sinha (1997), Bahmani-Oskooee ve Niroomand (1998), Senhadji ve Montenegro (1999), Bahmani-Oskooee ve Brooks (1999), Arize, (2001), Hamori ve Matsubayashi (2001), Chen (2002), Mahmud, Ullah ve Yucel (2004), Dutta ve Ahmed (2004) dış ticaret modellerini dinamik bir yapıda incelemişler ve birim kök, eş-bütünleşme gibi zaman serisi yöntemlerini kullanarak, gelir ve fiyat esnekliklerini tahmin etmişlerdir. Dış ticaret modellerinde, toplam ihracatla yabancı ülkelerin geliri ve göreli (yurtdışı ve yurtiçi) fiyatlar arasında, toplam ithalatla da yurt içi gelir ve göreli fiyatlar arasında uzun dönemli bir ilişki öngörülmektedir.

Çalışmamız bu süreci Türkiye'nin Almanya ekonomisi ile dış ticareti çerçevesinde ele almaktadır. Almanya'nın seçilmiş olmasının en önemli sebebi bu ülkenin uzun dönemlerden bu yana Türkiye'nin gerek ihracatı gerekse, ithalatı açılarından en önemli ticari partneri olması ve aynı zamanda bir Gümrük Birliği anlaşması içerisinde yer almalarıdır. 1996 yılı ile birlikte Avrupa Birliği ile bir Gümrük Birliği anlaşması imzalayan Türkiye doğal olarak Birliğin ve Türkiye'nin en önemli dış ticaret ilişkisine sahip üyelerinden Almanya'nın özel ilişkili ülkelerinden birisi haline gelmiştir. Türkiye'nin Almanya ile dış ticari ilişkisi uzun yıllar boyunca genellikle dengeli bir süreç izlemiş olmasına rağmen, özellikle son yıllarda bu denge bozulmuş ve Türkiye'nin aleyhine gelişmeye başlamıştır. Dolayısıyla, Türkiye'nin dış ticaret gelişmeleri ve yapısal analizinin Almanya ile olan ticari ilişkileri çerçevesinde analiz edilmesi giderek artan bir öneme sahiptir. Ayrıca, bu sürecin etkisini görebilmek amacıyla tüm dönem ve Gümrük Birliği sonrası dönem ayrı ayrı analiz edilecektir.

Çalışmanın, içeriği sırasıyla şu şekildedir: Birinci bölümde, uluslararası ticaretteki gelişmeler ve gelişmekte olan ülkeler ilişkisi, ikinci bölümde, Türkiye'nin uluslararası ticaretindeki gelişmeler ve yapısal değişimleri, üçüncü bölümde, Almanya ve Türkiye'nin uluslararası ticaret gelişmeleri, dördüncü bölümde, ekonometrik analizlerde kullanılacak ihracat ve ithalat modellerine ilişkin açıklamalar, beşinci bölümde, Türkiye'nin Almanya ekonomisine yönelik ithalat ve ihracat fonksiyonlarına ilişkin analiz sonuçları yer alacaktır. Son bölümde, çalışmadan elde edilen bulgular yorumlanarak ve bazı politika önerileri sıralanacaktır.

1.Uluslararası Ticarette Gelişmeler ve Gelişmekte Olan Ülkeler

Uluslararası ticaret ikinci dünya savaşı sonrasında hızlı bir büyüme göstermiştir. Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre 1948 yılında 48 milyar dolar olan dünya ihracatı değeri 2004 yılında 8,907 milyar dolara ulaşmıştır. Bu önemli gelişmeyi, uluslararası ticaretin, 1950-1963 döneminde %7,7 , 1963-1973 döneminde %9,0 , 1973-1990 döneminde %3,8 , 1990-2000 döneminde %5,5 ve 2000-2004 döneminde ise %9,0 oranlarında yıllık ortalama büyüme göstermesi sağlamıştır. Bergstrand ve Baier (2001)'e göre 2. dünya savaşı sonrası dünya ticaretinin hızla artmasını belirleyen en önemli faktörler şöyle sıralanmaktadır:

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

Dünya ekonomisindeki gelir artışının katkısı %67, dış ticaretteki artan liberalizasyon ve koruma uygulamalarının azaltılmasının katkısı %25 ve teknolojik değişmeler ve artan rekabetin sağladığı taşımacılık maliyetlerindeki azalmanın katkısı %8'dir. Bu bilgiler dünya dış ticaretin artışında üretim-gelir ilişkisinin ve beraberindeki serbestleştirme girişimlerinin dış ticaretteki artışın en önemli faktörler olduğuna işaret etmektedir.

Uluslararası ticaretteki artış süreci önemli ölçüde gelişmiş ülkelerin kendi aralarında gerçekleşmiştir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO-2002) verilerine göre dünya ihracatının %64.6'sı, ithalatının ise %68.4'ü ABD, Kanada, Batı Avrupa ülkeleri ve Japonya tarafından gerçekleştirilmektedir. Nitekim, Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ)'in gelişmiş ülkelerle ve kendi aralarındaki ticaret düzeyi toplam uluslararası ticaret içinde göreceli olarak düşük oranlardadır. Bununla beraber, GOÜ'in dünya ticaretine katılma yönünde önemli gelişmeler de sözkonusudur. GOÜ ihracatı, dünya ortalamasının üstünde bir hızla artarak, dünya mal ticaretindeki yerlerini 1970'deki 1/5 seviyesinden son yıllarda 1/3'e ulaşmıştır. Ayrıca, bu ülkeler birbirlerinin ürünleri içinde önemli pazarlar haline geldiler. GOÜ'in kendi aralarındaki ticaretleri son yıllar itibariyle toplam ihracatlarının %40'na kadar ulaşmıştır. GOÜ'in 1980 sonrası dönemde ihracatlarında gözlenen bu gelişmenin önemli bir bölümü imalat sanayi kaynaklıdır ve günümüzde GOÜ imalat sanayi ürünlerinin ihracatları içerisindeki payı %70 civarındadır. 1970 ve 1980 başlarında bu değer sadece %20 civarındaydı. Bu gelişmenin sonucu olarak GOÜ'in dünya imalat sanayi ürünleri ihracat değerleri içerisindeki payları da 1970'lerdeki %10 değerinden şimdilerde %25'i geçer bir noktaya ulaşmıştır (Akyüz, 2004).

GOÜ'in dünya ticaretine katılma yönündeki bu çabalarında G.Kore, Malezya ve Tayvan başta olmak üzere küçük bir kısım GOÜ'in dünya dış ticaretindeki değişimlere, üretim ve ihracat yapısında bir dönüşümü başararak ayak uydurabildiğini büyük çoğunluğunun ise bunu başaramadığını söyleyebiliriz. Tablo 1'den görüleceği üzere son 25 yıllık dönemde dünya mal ticaretinde ticarete konu olan mal grupları göreceli olarak önemli bir değişim göstermiştir.

Dünya ekonomisinde uluslararası ticaretin yönü birincil ürünlerden nitelikli sanayi mamullerine doğru bir kayma göstermektedir. Bu bağlamda, tarımsal ürünler, hammaddeler, maden ve mineraller ve demir dışı metaller ticaretinin uluslararası ticaretteki payı göreceli olarak gerileme gösterirken, imalat sanayi ürünlerinin uluslararası ticareti ise göreceli olarak önemli ölçüde artmıştır. Kuşkusuz, imalat sanayi içinde de belirli bazı sektörler yükselme göstermiştir. Bunlar özellikle kimyasallar, makine ve ulaşım araçları ve ofis ve telekomünikasyon ürünleri olarak belirtilebilir. Teknoloji yoğun, katma değeri yüksek ürünlerin toplam ticaret içindeki yerleri hızla genişleme gösterirken geleneksel ürünlerin payı ise (tekstil ve konfeksiyon gibi) gerilemektedir.

GOÜ'deki imalat sanayi ihracatında görülen genişlemelerin çoğu ise Uzak Doğu Asya ve bir ölçüde de Orta Amerika ülkeleri kaynaklı olup, G.Kore ve Tayvan gibi bir iki yeni sanayileşen ülke dışarıda bırakılırsa GOÜ'in çoğunun ihracat yapısının halen ağırlıklı olarak tarımsal ve doğal kaynaklar içerikli, niteliksiz veya az nitelikli emek kullanan ve uluslararası pazarlar için düşük dinamizme sahip ürünlere konsantre olmuş durumda olduğu görülmektedir. GOÜ'in ihracatındaki çeşitlenme ve sanayi ürünlerine doğru kayışın gerisindeki en önemli faktörlerden birisi ise Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) ve bunların üretim ağları stratejileridir. ÇUŞ'lerin GOÜ'deki uluslararası üretim ağları stratejileri çerçevesindeki ticaretleri çifte sayımlara neden olmakta ve bu tür ürünler GOÜ'den ihraç ediliyor gözükmekle birlikte aslında GOÜ bu tür ürünlerin genellikle düşük beceri isteyen (gelişmiş ülkelerden ithal ettikleri teknoloji yoğun parça ve aletlerin bir araya getirildiği) montaj aşamalarında yer almaktadırlar. Dolayısıyla, aslında GOÜ ihracat yapıları içerisinde, ileri teknoloji ve AR-GE içeren, ölçek ekonomilerine sahip kompleks ürün-

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

ler ihracatının bu türden ürünlerin dünya toplam ihracat değerleri içerisindeki yerleri (G.Kore, Malezya ve Tayvan gibi bazıları dışarıda bırakılırsa) %10 civarında kalmaya devam etmektedir (Akyüz, 2004).

2.Türkiye'nin Uluslararası Ticaretinde Gelişmeler ve Yapısal Değişimi

gelişmeler sözkonusu olup, 2001-2004 dönemi ihracatın yeniden ve önemli oranlarda artışlarına tanıklık etmiştir (Bkz. Tablo 2).

1980 sonrası Türkiye'nin ihracatında yaşanan nominal gelişmeler ürün yapısında da kendisini göstermiştir. İhracatın yapısı değişmiş ve sanayi ürünlerinin toplam

Tablo 1: Dünya Ticaretinin (İhracat) Ürün Komposizyonunun Yıllar İtibariyle % Dağılımı

	1980	1990	1994	1999	2002	2004
Toplam İhracat*	100	100	100	100	100	100
Tarımsal Ürünler	**14,7**	**12,2**	**11,9**	**9,9**	**9,3**	**8.8**
-Gıda	11	9,3	9,3	8	7,5	7,0
-Ham Maddeler	**3,7**	**2,9**	**2,6**	**2**	**1,8**	**1,8**
Madencilik	27,6	14,3	10,7	10,2	12,6	14,4
-Maden ve Mineraller	**2,1**	**1,6**	**1,2**	**1**	**1**	**1,3**
-Petrol	23	10,5	7,6	7,3	9,8	11,1
-Demir Harici Metaller	**2,5**	**2,1**	**1,9**	**1,8**	**1,8**	**1,9**
Birincil Ürünler Toplamı	42,4	26,5	22,6	20,1	21,9	23,2
İmalat Sanayi	**53,9**	**70,5**	**74,3**	**76,5**	**75,1**	**73,8**
-Demir-Çelik	3,8	3,1	2,9	2,3	2,3	3,0
-Kimyasallar	**7**	**8,7**	**9,3**	**9,6**	**10,5**	**11,0**
-Diğer Yarı Mamüller	6,7	7,8	7,8	7,6	7,3	7,1
-Makine ve Ulaşım Araçları	**25,8**	**35,8**	**38,8**	**41,9**	**40,5**	**39,0**
+Otomotiv Ürünleri	6,5	9,4	9,6	10	9,9	9,5
+Ofis ve Telekom. Cihazları	**4,2**	**8,8**	**11,5**	**14,1**	**13,4**	**12,7**
+Diğer Makine ve Ulaşım Araçları	15,2	17,6	17,7	17,8	17,2	16,7
-Tekstil	**2,7**	**3,1**	**3,1**	**2,7**	**2,4**	**2,2**
-Hazır Giyim	2	3,2	3,4	3,4	3,2	2,9
-Diğer Tüketim Malları	**5,8**	**8,8**	**9,1**	**9**	**8,8**	**8,6**

*Özelliği belirtilmemiş ürünleri kapsamaktadır. Bu ürünler dünya ihracatının yaklaşık olarak %3'üne karşılık gelmektedir.

Kaynak: WTO World Trade Statistics 2000, 2003, 2005, Appleyard ve Field (1998) ve Togan (2005)'den yararlanılarak tarafımızca derlenmiştir.

Türkiye Ekonomisi 1980'li yıllara ekonomik büyüme ve sanayileşme stratejisi bağlamında ihracata yönelik büyümeyi hedef alan bir değişikliğe gitmiştir. İhracatı ve döviz gelirlerini arttırmaya yönelik doğrudan ve dolaylı tedbirler neticesinde 1980'li yıllarda bu amaca büyük ölçüde ulaşılabilmiştir. 1980-90 dönemi ihracatın yıllık ortalama artış hızı %13.7'dir (Bkz. Togan, 1993 ve 2005). Bu gelişme bir anlamda ihracata yönelik büyüme stratejine geçen Türkiye'nin sözkonusu stratejinin kolay aşamasında başarılı bir sınav vermesi şeklinde belirtilebilir. 1980'li yıllardaki ihracatın hızlı artışı olgusu 1990'lı yılların ortalarına kadar giderek hızını azaltmakla birlikte devam edebilmiştir. 1996 yılından itibaren ihracat artışı ivmesini kaybetmiş ve artış oranları giderek küçülmeye başlamıştır. 2001 krizinin ardından ihracatta önemli

içindeki payı %30'lardan %94 civarına gelmiştir. İhracatın yapısı, birincil ürünlerden sanayi mamullerine doğru bir kayma göstermektedir. Bununla birlikte, ihracatın yapısı ağırlıklı olarak tarımsal ve doğal kaynaklar içerikli, niteliksiz veya az nitelikli emek kullanan, ürünlerde yoğunlaşma göstermiştir. Doğanlar ve Diğ. (2003)'e göre ihracatın yaklaşık olarak dörtte üçü birincil ürünler, doğal kaynak içeriği yoğun ürünler ve emek yoğun imalat sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Bu yapı, gelişmiş ülkeler ve G.Kore, Malezya ve Tayvan gibi yeni sanayileşen ülkeler ihracat yapısı ile kıyaslandığında uyumsuz gözükmektedir. 2000 yılı ve sonrasında ise Türkiye'nin ihracatında görülen hızlı tırmanış sürecinde yukarıda değinilen ihracatın yapı probleminde bir miktar azalma olduğu ve beşeri sermaye yoğun ürünler ihracatı ile teknoloji

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

Tablo 2: Türkiye'nin Dış Ticaretinde 1980 Sonrası Gelişmeler (Milyon Dolar Ve % Olarak)

Yıllar	İhracat (Milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	Türkiye'nin İhracatının Dünya İhracatı İçindeki Yeri %	Türkiye'nin İthalatının Dünya İthalatı İçindeki Yeri %	Sanayi İhracatının Toplam İhracat İçindeki Yeri %
1980	2.910	7.909	36.8	0.15	0.40	36.0
1981	4.702	8.933	52.6	0.24	0.46	48.7
1982	5.746	8.843	65.0	0.31	0.48	59.7
1983	5.728	9.235	62.0	0.32	0.52	63.9
1984	7.134	10.757	66.3	0.37	0.57	72.1
1985	7.958	11.343	70.2	0.41	0.57	75.3
1986	7.457	11.105	67.1	0.35	0.51	71.4
1987	10.190	14.158	72.0	0.41	0.56	79.1
1988	11.662	14.335	81.4	0.41	0.49	76.7
1989	11.625	15.792	73.6	0.38	0.50	78.2
1990	12.959	22.302	58.1	0.38	0.64	81.0
1991	13.593	21.047	64.6	0.40	0.59	79.6
1992	14.715	22.871	64.3	0.40	0.60	84.5
1993	15.345	29.428	52.1	0.42	0.78	84.4
1994	18.106	23.270	77.8	0.44	0.55	86.6
1995	21.637	35.709	60.6	0.44	0.70	89.1
1996	23.224	43.627	53.2	0.45	0.81	88.4
1997	26.261	48.559	54.1	0.49	0.87	88.8
1998	26.974	45.921	58.7	0.51	0.83	89.2
1999	26.587	40.671	65.4	0.49	0.71	90.1
2000	27.775	54.503	51.0	0.45	0.84	91.8
2001	31.334	41.399	75.7	0.50	0.65	91.9
2002	36.059	51.554	69.9	0.57	0.80	93.5
2003	47.253	69.340	68.1	0.62	0.89	93.9
2004	63.121	97.540	64.6	0.69	1.03	93.9

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dünya Ticaret Örgütü ve DİE verilerinden derlenmiştir.

yoğun ürünler ihracatı değerlerinin toplam içerisinde arttığı görülmektedir.

Özellikle kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları ile, demir-çelik ürünleri, elektrikli makine ve cihazlarda görülen bu ihracat artışlarının önemli bir bölümünün ÇUŞ kaynaklı olması ise Türkiye'nin ihracatının yapısında yaşanan gelişmelerin önemli bir bölümünün uluslararası üretim ağlarını yeniden yapılandıran ÇUŞ kararları neticesinde oluştuğu sonucuna neden olmaktadır. Nitekim, diğer sektörlerdeki ihracat artışlarının ılımlı seviyesine karşın makineler ve ulaşım araçları sektörlerindeki ihracat artışları son derece yüksektir. 2000 yılında 5.7 milyar olan sözkonusu sektör yılık ihracat değerinin 2004 yılında 18.3 milyar dolara çıkmış olması bu sektörde faaliyet gösteren ÇUŞ'lerin kararları ile yakından ilgilidir.

Türkiye'nin son yıllar itibariyle dış ticaretinde yaşanan yapısal değişimlerin dünya dış ticaretinin yapısal değişimlerine uyumunu görebilmek amacıyla Tablo 3 hazırlanmıştır. Buna göre, tarımsal ürünler ihracatı dünya ihracat verileriyle örtüşmekte, madencilik ürünlerinde ise geride kalmaktadır. Birincil ürünler için bakılırsa Türkiye'nin ihracatı %15.4 değeri ile dünya ortalamasının gerisindedir. Doğal olarak imalat sanayi ihracat değerleri dünya değerlerinin ötesine geçmektedir. Ancak burada makine ve ulaşım araçlarında geride kalma (özellikle ofis ve telekomünikasyon cihazlarında), tekstil ve hazır giyimde ise dünya ortalama değerlerinin oldukça ilerisine gidiş sözkonusudur. İthalat açısından bakıldığında ise Türkiye'nin birincil ürünler, kimyasallar ve ilginç olarak tekstil sektörlerinde ithalatının dünya ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Diğer sektörlerde ise bir benzeşmeden söz edilebilir.

3.Almanya Ekonomisi ve Türkiye ile Uluslararası Ticaret Gelişmeleri

Almanya ekonomisi, dünyanın en büyük ve gelişmiş ekonomilerinden birisidir. 2004 yılı itibariyle 912.3 milyar dolarlık ihracatı ile dünyanın en çok ihracat yapan ülkesidir; dünya toplam ihracatının tek başına %10'luk kısmını yapmaktadır. 2004 için ithalat değeri ise 716.9 milyar dolarıdır; dünyanın en çok ithalat yapan ikinci ekonomisi olup, payı %7.6'dır. Dış ticaretindeki bu yapısıyla Almanya uzun yıllardan bu yana dış ticaret ve cari işlemler fazlası vermeyi sürdürmektedir. Almanya'nın en önemli ihracat partnerleri başta Fransa, Hollanda, ABD ve İtalya olmak üzere gelişmiş ülkelerdir. Almanya'nın önemli ihraç sektörleri, motorlu araçlar, makine ve ekipman, kim-

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

yevi maddeler ve kimya sanayi ürünleridir. Sadece motorlu taşıtlar ihracatının yıllık 150 milyar dolar civarında olduğu düşünülürse Alman ekonomisinin ihracat kapasitesinin yüksekliği ve rekabet gücü daha iyi anlaşılabilir. Yine Alman ekonomisinin dünyanın her tarafına yayılmış durumdaki ÇUŞ'leri ve bunların yaptıkları dış ticaret değerleri ile de dünya dış ticaretinde belirleyici konumda olduğu ifade edilebilir. Almanya'nın önemli ithalat sektörleri ise, motorlu araçlar, makine ve ekipman, kimyevi maddeler, petrol, tekstil-konfeksiyon, gıda ve tarım ürünleridir. Yukarıdaki sıralamanın en sonlarında yer alan ürün grupları genellikle GOÜ'den diğerlerini ise ağırlıklı olarak gelişmiş ülkelerden ithal etmektedir.

Almanya, yurtdışında yaşayan en büyük Türk nüfus kitlesine ev sahipliği yapmasıyla ayrıcalıklı bir öneme sahip olup, dünyanın en önemli iktisadi entegrasyonlarından birisi olan ve Türkiye'nin uzun yıllar tam üyelik mücadelesi verdiği Avrupa Birliği'nin de kritik üyelerindendir. Türkiye, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren Gümrük Birliği anlaşması çerçevesinde sanayi mamullerinde Almanya ve diğer Avrupa birliği ülkeleriyle serbest ticaret ve ortak gümrük tarifesi politikası uygulamaktadır.

Almanya, Türkiye'nin en önemli dış ticaret ortağı olma özelliğine sahip olup, iki ülkenin karşılıklı dış ticaret hacmi sürekli bir büyüme trendi çizmektedir. 2004 yılı itibariyle iki ülkenin karşılıklı dış ticaret hacmi 21.3 milyar dolardır. Bu rakam Türkiye'nin aynı yıl itibariyle toplam dış ticaret hacminin (160.7 milyar dolar) %13.3'üne karşılık gelmektedir. Türkiye'nin ihracatı içinde Almanya'nın payı 1991-2004 ortalaması olarak %20.3, ithalatı içinde ise %14.9'dur. 2000 yılı ve sonrasında bu değerlerin yönü genellikle aşağı doğru olmuştur. 2004 itibariyle bu değerler sırasıyla %13.9 ve %12.8 olarak gerçekleşmiştir.

İki ülkenin karşılıklı dış ticaret dengesine bakıldığında ise Gümrük Birliği öncesinde genellikle denge içeren ticari ilişkilerin Gümrük Birliği sonrasında önemli ölçüde ve Almanya lehine bozulduğu görülmektedir. Öyle ki, 2004 yılı itibariyle bu değer zirve yapmış olup yaklaşık dört milyar dolara ulaşmıştır. Bu gelişmede etkili faktörlerden birisi de Türkiye'de ulusal para biriminin son yıllarda sürekli aşırı değerlenme gösterme eğilimi olmuştur. TCMB tarafından hazırlanan ve İnternet sayfasında gösterilen reel efektif döviz kuru verileri bu değerlenmenin 2002 sonrasında hızlandığına işaret etmektedir. Son yıllardaki ulusal gelir artışlarıyla birlikte değerlendirildiğinde aşırı değerlenmenin ithalatı hızlandırıcı etkisi kaçınılmaz olarak iki ülke ara-

Tablo 3: Türkiye'nin İthalat Ve İhracat Ürün Komposizyonlarının Dünya Ticaretinin Ürün Komposizyonu İle Karşılaştırması (2003 Yılı İtibariyle % Dağılım)

	Dünya	İhracat Türkiye	İthalat Türkiye
Toplam*	100	100	100
Tarımsal Ürünler	**11,7**	**11,14**	**7,60**
-Gıda	9,0	10,03	4,03
-Ham Maddeler	**2,7**	**1,11**	**3,57**
Madencilik	10,9	4,26	22,01
-Maden ve Mineraller	**1,2**	**1,21**	**3,26**
-Petrol	7,5	2,08	16,71
-Demir Harici Metaller	**2,1**	**0,97**	**2,04**
Birincil Ürünler Toplamı	22,6	15,4	29,61
İmalat Sanayi	**74,1**	**83,91**	**66,47**
-Demir-Çelik	3,1	7,08	4,74
-Kimyasallar	**9,7**	**4,01**	**15,04**
-Diğer Yarı Mamüller	7,9	8,77	5,04
-Makine ve Ulaşım Araçları	**38,7**	**26,14**	**30,96**
+Otomotiv Ürünleri	9,2	10,44	8,96
+Ofis ve Telekom. Cihazları	**12,1**	**4,19**	**6,01**
+Diğer Makine ve Ulaşım Araçları	17,5	11,51	15,99
-Tekstil	**3,0**	**11,14**	**4,97**
-Hazır Giyim	3,2	21,10	0,61
-Diğer Tüketim Malları	**8,6**	**5,67**	**5,11**

*Özelliği belirtilmemiş ürünleri kapsamaktadır. Bu ürünler dünya ihracatının yaklaşık olarak %3'üne karşılık gelmektedir.

Kaynak: WTO World Trade Statistics 2004 ve Togan (2005)'den yararlanılarak tarafımızca derlenmiştir.

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

Tablo 4: Türkiye'nin Almanya İle Dış Ticaretine İlişkin Bazı Önemli Büyüklükler (1991-2004)

	Türkiye'nin Almanya'dan İthalatı (Milyar Dolar)	Türkiye'nin Almanya'ya İhracatı (Milyar Dolar)	Türkiye – Almanya Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	Türkiye'nin İhracatı İçinde Almanya'nın Yeri %	Türkiye'nin İthalatı İçinde Almanya'nın Yeri %	Almanya'nın İhracatı İçinde Türkiye'nin Yeri %	Almanya'nın İthalatı İçinde Türkiye'nin Yeri %
1991	3,232	3,412	0,2	25,1	15,4	0,8	0,9
1992	3,754	3,661	-0,1	24,9	16,4	0,9	0,9
1993	4,532	3,654	-0,9	23,8	15,4	1,2	1,1
1994	3,645	3,934	0,3	21,7	15,7	0,9	1,0
1995	5,547	5,036	-0,5	23,3	15,5	1,1	1,1
1996	7,813	5,186	-2,6	22,3	17,9	1,5	1,1
1997	8,021	5,253	-2,8	20,0	16,5	1,6	1,2
1998	7,316	5,461	-1,9	20,2	15,9	1,3	1,2
1999	5,881	5,474	-0,4	20,6	14,5	1,1	1,2
2000	7,198	5,179	-2,0	18,6	13,2	1,3	1,0
2001	5,335	5,366	0,0	17,1	12,9	0,9	1,1
2002	7,041	5,868	-1,2	16,3	13,7	1,1	1,2
2003	9,452	7,484	-2,0	15,8	13,6	1,3	1,2
2004	12,513	8,743	-3,8	13,9	12,8	1,4	1,2

Kaynak: TCMB, WTO World Trade Statistics 2002, 2004 ve 2005'den yararlanılarak tarafımızca derlenmiştir.

Tablo 5: Türkiye'nin Almanya İle Dış Ticaretinde Başlıca Ürünler (2004)

İHRACAT			İTHALAT		
Ürün Grupları	Değer (Milyon Dolar)	%	Ürün Grupları	Değer (Milyon Dolar)	%
Örme Giyim Eşyası	2,008	23,0	Kazanlar, Makineler	2,842	22,8
Örülmemiş Giyim Eşyası	1,083	12,4	Otomotiv ve Yan Sanayi	2,730	21,9
Otomotiv ve Yan Sanayi	1,070	12,3	Elektrikli Makineler	1,208	9,7
Kazanlar, Makineler	769	8,8	Plastikler	881	7,1
Elektrikli Makineler	759	8,7	Demir-Çelik	479	3,8
Dokunmuş Hazır Eşya	475	5,6	Eczacılık Ürünleri	460	3,7
Yenilen Meyveler	340	3,9	Optik Aletler	333	2,7
Sebze-Meyve Müst.	271	3,1	Organik Kimyasallar	312	2,5
Demir-Çelik Eşya	221	2,5	Kağıt Karton	268	2,2
Kauçuk ve Kauçuk Ürünleri	157	1,8	Boya Kul. Hüls.	261	2,1
Diğer	1,585	17,9	Diğer	2,732	21,5
Toplam	8,743	100	Toplam	12,513	100

Kaynak: DİE.

sındaki ticaret dengesinin Almanya lehine gelişmesine neden olmuştur. Türkiye'nin Almanya'dan yaptığı ithalatın ürün grupları içeriğinin genellikle gelir ve talep esnekliği yüksek ürünlerden oluşuyor olması (Bkz. Tablo 5) bu kanıyı desteklemektedir. Ticari ilişkilere Almanya'nın toplam dış ticareti açısından bakıldığında ise Türkiye'nin bir ticari ortak olarak Almanya ekonomisi için önemsiz sayılabilecek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Almanya'nın gerek ihracatı gerekse ithalatı içinde Türkiye'nin yeri %1 civarında gezinmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin dış ticaret ve özellikle ihracat partneri olarak Almanya ekonomisi ihmal edilemeyecek kadar önemli iken, bu ilişkinin tersinin geçerli olmadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4).

İki ülkenin karşılıklı dış ticaret yapısına yakından bakılırsa, Türkiye'nin Almanya'dan genellikle nitelikli sanayi mamulleri, Almanya'nın Türkiye'den ise ağırlıklı olarak tarımsal ve doğal kaynaklar içerikli (birincil ürünler), niteliksiz veya az nitelikli emek kullanan ürünler (%70 civarında) ile görece düşük oranlarda nitelikli sanayi mamullerinin (%30 civarında) ithalatına konsantre olmuş durumda olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5).

Bu özellikleriyle Türkiye ile Almanya arasındaki dış ticaretin Faktör Donatım Teorisine paralellik gösteren, geleneksel gelişmiş-azgelişmiş ülkelerarası dış ticaret özelliklerini arz eder bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye, Almanya'dan çok yüksek oranlarda sermaye yoğun, nitelikli sanayi mamullerini ithal ederken, emek yoğun ağırlığa sahip, tarımsal ve doğal kaynaklar içeren ürünler ile hafif sanayi mamulleri ihracatı gerçekleştirmektedir.

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

Buraya kadar yapılan değerlendirmeler göstermektedir ki, Türkiye'nin dış ticareti içerisinde Almanya'nın en büyük paya sahip olması, bu ülke ile olan dış ticaretimizin ekonometrik bir analiz çerçevesinde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ni tesis eden anlaşmayı imzalamasına bağlı olarak, Gümrük Birliği'nin etkilerinin bu en büyük ticaret ortağımız ile dış ticaret yapısını nasıl etkilediğinin de ekonometrik analizi gerekmektedir. Tüm bu analizler bundan sonraki bölümlerin konusunu oluşturacaktır.

4.Model

İhracat ve ithalatın zaman serisi dikkate alınarak modellenmesindeki öncü çalışmalar Houthakker-Magee (1969), Leamer ve Stern (1970), Stern, Francis ve Schumacher (1976) ve Mayes (1981)'dir. İhracat ve ithalat talep fonksiyonlarının modellenmesinde bu çalışmalar dikkate alınmıştır. Buna göre, ihracat talebi yabancı talebin (gelirin) ve göreli fiyatların bir fonksiyonudur. Modelde göreli fiyatlar yurt içi ihracat fiyat endeksinin yurt dışı fiyatlara oranı olarak tanımlanmaktadır. Yabancı talep ise yabancı ülkelerin reel GSYİH'sı olarak ifade edilmiştir.

Bu çalışmada (1) nolu eşitlikte gösterilen ihracat talep fonksiyonunda yabancı ülkelerin (Almanya) gelir değişkenlerinin katsayısı ($\beta 1$) ihracat talebinin gelir esnekliğini ve göreli fiyatlar değişkeninin katsayısı ($\beta 2$) ise ihracat talebinin fiyat esnekliğini gösterir. Reel ihracat ile göreli fiyatlar değişkeni arasında negatif bir ilişkinin olması beklenir. İhraç ürünlerinin fiyatlarında meydana gelecek bir düşüş, ihraç ürünlerinin uluslararası rekabetini artıracağı için, yabancı talebin ihraç ürünlerine yönelerek ihracatın artması beklenir. Yabancı ülkelerin reel gelirlerinde meydana gelen bir artış bu ülkelerin yabancı mallara olan taleplerinde bir artışa neden olacağından, yabancı ülkelerin reel geliri ile reel ihracat arasında pozitif bir ilişkinin olması beklenir.

Çalışmada tüm değişkenler logaritmik olarak ifade edilmiş olup lne, Türkiye'nin Almanya'ya olan reel ihracatını göstermektedir. İhracat rakamları ihracat fiyat endeksi kullanılarak reelleştirilmiştir. lngergdp değişkeni, mevsimsel olarak düzeltilmiş olan Almanya'nın reel GSYİH'nı, lnpricex değişkeni ise göreli fiyatlar olan Türkiye'nin ihracat fiyat endeksinin / Almanya'nın tüketici fiyat endeksine oranını göstermektedir.

Buna göre ihracat talep fonksiyonu aşağıdaki şekilde yazılabilir:

$$lne_t = \alpha 0 + \beta 1 \text{ lngergdpt} + \beta 2 \text{ lnpricext} + ut \quad (1)$$

$$\beta 1 > 0 , \ \beta 2 < 0$$

İthalat talebi, reel milli gelirin (GSYİH) ve göreli fiyatların (yurt içi ithalat fiyat endeksinin yurt içi fiyatlara oranı) bir fonksiyonu olarak kabul edilir. Aşağıda (2) nolu eşitlikte gösterilen ithalat talep fonksiyonunda ise, ithalat talebi Türkiye'nin Almanya'dan yapmış olduğu ithalatı ifade etmektedir. Milli gelir değişkeninin katsayısı ($\beta 3$) ithalat talebinin gelir esnekliğini göstermektedir. Göreli fiyatlar değişkeninin katsayısı ($\beta 4$) ise ithalat talebinin fiyat esnekliğini gösterir. Reel ithalat ile göreli fiyatlar değişkeni arasında negatif bir ilişkinin olması beklenir. İthal ürünlerin fiyatlarında meydana gelen bir artış ithalat talebini düşüreceğinden ters yönlü bir ilişki beklenmektedir. Buna karşın, reel milli gelirde meydana gelen bir artış ithal ürünlere olan talebi de artıracağından reel milli gelir ile reel ithalat arasında pozitif bir ilişkinin olması beklenir.

Buna göre ithalat talep fonksiyonu aşağıdaki gibi yazılabilir :

$$\text{lnmt} = \alpha 1 + \beta 3 \text{ lnturgdpt} + \beta 4 \text{ lnpricemt} + ut \quad (2)$$

$$\beta 3 > 0 , \ \beta 4 < 0$$

Burada, lnm Türkiye'nin Almanya'dan olan reel ithalatını göstermektedir. İthalat rakamları ithalat fiyat endeksi kullanılarak reelleştirilmiştir. lnturgdp değişkeni mevsimsel olarak düzeltilmiş olan Türkiye'nin reel GSYİH'nı, lnpricem değişkeni ise göreli fiyatlar olan Türkiye'nin ithalat fiyat endeksinin, Türkiye'nin tüketici fiyat endeksine (TÜFE) oranını göstermektedir.

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

Neyaptı, Taşkın ve Üngör (2006)'da ihracat ve ithalat talep fonksiyonları gelir ve göreli fiyatların bir fonksiyonu olarak ifade edilmiş olup, göreli fiyatların bir ölçüsü olarak reel döviz kuru değişkeni kullanılmıştır. Çalışmamızda reel döviz kurunun göreli fiyatları temsilen kullanılması yerine, doğrudan doğruya göreli fiyatlar dikkate alınmıştır.

5.Uygulama

Çalışmada, 1991.Q1-2004.Q4 dönemlerini kapsayan üçer aylık veriler kullanılmıştır. Tüm veriler logaritmik formdadır. Veriler Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve IMF'nin Uluslararası Finansal İstatistiklerinden alınmıştır. İlgili değişkenler reelleştirilmiş ve mevsimsellikten arındırılmıştır.

Tüm dönem 1991.Q1-2004.Q4 ve Gümrük Birliği sonrası alt örneklem dönemi olarak, 1996.Q1-2004.Q4 ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Başlangıç döneminin 1991 yılı olarak belirlenmesinin nedeni Ekim 1990 tarihinde Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesidir. Gümrük Birliği öncesi dönemin ayrıca analize dahil edilememesinin nedeni veri sayısının yetersiz olmasıdır. Serilerin durağanlığının test edilmesi için genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testleri kullanılmaktadır. Burada, hatalar arasındaki otokorelasyon sorununu gideren gecikme sayısı Schwarz Bilgi Kriterine (SIC) göre belirlenmiştir. Kullanılan veriler durağan olmayan zaman serileridir. Bu ise, dinamik ihracat ve ithalat talep fonksiyonlarının Engle-Granger (1987), Johansen (1988, 1991), ve Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen eş-bütünleşme analizi çerçevesinde tahmin edilmesini gerektirmektedir. Çalışmamızda eş-bütünleşmenin varlığı Engle Granger ve Johansen metotları ile test edilmiştir. Eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı halinde, Hata Düzeltme Modellerine (HDM) ilişkin tahminler de yapılmıştır. Kalıntılara ilişkin teşhis istatistikleri çerçevesinde, normallik ve otokorelasyon testleri de yapılmıştır.

1991– 2004 dönemine ilişkin, değişkenler için yapılan ADF birim kök test sonuçları, bütün değişkenlerin birim kök içerdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, tüm

Tablo 6 : Değişkenler için ADF Birim Kök Testleri (1991.Q1 – 2004.Q4)

Denklem	Değişken	Test İstatistiği
Trend ve Sabit	lne (1)	-0.091
Sabit	lne (1)	-2.475
Trend ve Sabit	lnpricex (1)	-0.518
Sabit	lnpricex (1)	-1.494
Trend ve Sabit	lngergdp (1)	-0.465
Sabit	lngergdp (1)	-2.374
Trend ve Sabit	lnm (5)	0.516
Sabit	lnm (5)	-2.857
Trend ve Sabit	lnpricem (1)	2.560
Sabit	lnpricem (1)	-2.732
Trend ve Sabit	lnturgdp (1)	-3.459
Sabit	lnturgdp (1)	-1.474

* Trend ve sabit terim içeren denklem için % 1 , % 5 ve % 10 kritik tablo değerleri, -4.137, -3.495 ve -3.177

** Sabit terim içeren denklem için % 1 , % 5 ve % 10 kritik tablo değerleri, -3.557, -2.917 ve -2.596

*** Parantez içerisindeki değerler SIC göre belirlenmiş gecikme değerlerini göstermektedir.

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

Tablo 7 : Değişkenler için ADF Birim Kök Testleri (1996.Q1 – 2004.Q4)		
Denklem	Değişken	Test İstatistiği
Trend ve Sabit	lne (1)	-0.393
Sabit	lne (1)	-2.444
Trend ve Sabit	lnpricex (1)	0.106
Sabit	lnpricex (1)	-2.117
Trend ve Sabit	lngergdp (1)	-0.970
Sabit	lngergdp (1)	-2.179
Trend ve Sabit	lnm (5)	-1.209
Sabit	lnm (5)	-2.917
Trend ve Sabit	lnpricem (2)	0.904
Sabit	lnpricem (5)	-1.932
Trend ve Sabit	lnturgdp (1)	-3.050
Sabit	lnturgdp (1)	-1.808

* Trend ve sabit terim içeren denklem için % 1 , % 5 ve % 10 kritik tablo değerleri, -4.235, -3.540 ve -3.202
** Sabit terim içeren denklem için % 1 , % 5 ve % 10 kritik tablo değerleri , -3.627, -2.946 ve -2.611
*** Parantez içerisindeki değerler SIC göre belirlenmiş gecikme değerlerini göstermektedir.

Tablo 8 : Yapısal Değişik İçin F ChowTest Sonuçları		
Model	Alt Dönemler	F Test İstatistiği
İhracat	1991.Q1- 1995.Q4 1996.Q1- 2004.Q4	3.998
İthalat	1991.Q1- 1995.Q4 1996.Q1- 2004.Q4	11.274

* % 5 kritik tablo değeri F (3,50) = 2.80.

Tablo 9: Engle Granger Test Sonuçları		
Model	Dönem	Test İstatistiği
İhracat	1991.Q1 – 2004.Q4	-7.325 (3)
İthalat	1991.Q1 – 2004.Q4	-3.475 (1)
İhracat	1996.Q1 – 2004.Q4	-6.636 (1)
İthalat	1996.Q1 – 2004.Q4	-4.439 (1)

* % 5 kritik tablo değeri -3.438.
** Parantez içerisindeki değerler SIC göre belirlenmiş gecikme değerlerini göstermektedir.

değişkenlerin birinci dereceden farkının alınması durumunda durağan olmaktadır.

Tüm dönemin ve Gümrük Birliği sonrası dönemin ayrı ayrı analiz edilebilmesi için, sürecin öncesi ve sonrasında yapısal değişikliğin var olup olmadığı test edilerek Tablo 8'de gösterilmiştir.

Yapısal değişiklik test sonuçlarına göre, % 5 önem seviyesinde, Gümrük Birliği öncesi ve sonrası yapısal değişikliğin, her iki model içinde, var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sonucu olarak, analiz tüm dönem ve Gümrük Birliği sonrası dönemi kapsayacak şekilde değerlendirilmiştir. Veri sayısının yetersizliği rağmen, yapısal değişiklik testine uyum göstermesi için, Gümrük Birliği öncesi dönem de ayrıca analize dahil edilmiştir.

1996 – 2004 alt dönemine ilişkin, değişkenler için yapılan ADF birim kök test sonuçları da benzer şekilde bütün değişkenlerin birim kök içerdiğini ortaya koymaktadır. Değişkenler arasındaki uzun dönemli denge ilişkisin varlığının araştırılması amacıyla yapılan, Engle-Granger test sonuçları, 1991-2004 ve 1996-2004 dönemi için, Tablo 9'da verilmiştir.

Engle-Granger test sonuçları, her iki dönem içinde, % 5 önem düzeyinde, ihracat, yabancı reel gelir ve göreli fiyatlar arasında ve ithalat, milli gelir ve göreli fiyatlar arasında bir uzun dönem ilişkisinin var olduğunu göstermektedir. Tablo 10'da İhracat ve ithalat fonksiyonlarına ilişkin Engle-Granger esneklik katsayıları verilmiştir.

1991– 2004 dönemi için Engle-Granger esneklik katsayılarına ilişkin değerler aşağıda eşitlik şeklinde de ifade edilmiştir.

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

Tablo 10 : İhracat ve İthalat Fonksiyonlarına İlişkin Esneklik Katsayıları (Engle Granger)

Model	Dönem	Fiyat	Gelir
İhracat [1]	1991.Q1-2004.Q4	-0.87	1.09
[2]	1996.Q1-2004.Q4	-0.78	1.11
[3]	1991.Q1-1995.Q4*	-0.63	1.04
İthalat [4]	1991.Q1-2004.Q4	-1.01	1.74
[5]	1996.Q1-2004.Q4	-0.90	1.43
[6]	1991.Q1-1995.Q4*	-1.17	1.07

[1] n=56, t ist.sırasıyla -5.16, 90.89, F_h =19803, $\overline{R}^2 = 0.998$

[2] n=36, t ist. sırasıyla -5.46, 76.53, F_h = 6844, $\overline{R}^2 = 0.997$

[3] n=20, t ist.sırasıyla -1.45,34.72, F_h = 906, $\overline{R}^2 = 0.989$

[4] n=56, t ist. sırasıyla -30.29, 3.49, F_h =3615, $\overline{R}^2 = 0.992$

[5] n=36, t ist.sırasıyla -24.75, 2.76, F_h = 6667, $\overline{R}^2 = 0.974$

[6] n=20, t ist. sırasıyla -24.55, 1.68, F_h =723, $\overline{R}^2 = 0.987$

$lne_t = 8.94 - 0.87\ lnpricex_t + 1.09\ lngergdp_t$

İhracatın fiyat esnekliğinin 0.87 ve negatif işaretli olduğu, buna karşın, ihracatın gelir esnekliğinin 1.09 ve pozitif işaretli olduğu görülmektedir. Fiyat esnekliğinin (-) ve gelir esnekliğinin (+) olması beklenilendir ve teorik yapı ile uyumludur. İhracatın fiyat esnekliğinin (-) olması, Türkiye'nin ulusal para biriminin değer kaybetmesinin Almanya'ya ihracatı arttıracağını ifade etmektedir. İhracatın gelir esnekliğinin (+) olması ise Almanya ekonomisindeki milli gelir artışlarının Türkiye'den ithalatı arttırıcı olacağını yani, Almanya'daki Türk ihraç ürünlerine olan talebin artacağını ifade etmektedir.

$lnm_t = 16.13 - 1.01\ lnpricem_t + 1.74\ lnturgdp_t$

İthalatın fiyat esnekliği 1.01 olup, negatif işaretlidir. Esneklik değerinin birim esnekliğe eşit olduğu söylenilebilir. Buna karşın, ithalatın gelir esnekliği 1.74 olarak elde edilmiş olup, pozitif işaretlidir. Esneklik değerlerinin işaretleri teorik yapı ile uyumludur ve model 1 ve 2 de belirtildikleri şekildedir.*

Genel olarak, 1991-2004 dönemi için, Engle–Granger yöntemiyle elde edilen katsayılara bakarsak, ihracat ve ithalat fiyat esneklikleri toplamının 1.88 olduğu ve böylece Marshall-Lerner koşulunun sağlandığını görmekteyiz. Buna göre Türkiye'nin Almanya ile olan ticaretinin kur değişmelerine tepki verebilecek kapasitede yani Marshall-Lerner koşulunu sağlayabilecek durumda olduğunu görmekteyiz.

1996 – 2004 Gümrük Birliği sonrası dönem için, Engle-Granger esneklik katsayılarına ilişkin değerler aşağıda eşitlik şeklinde de ifade edilmiştir.**

$lne_t = 8.80 - 0.78\ lnpricex_t + 1.11\ lngergdp_t$

$lnm_t = 16.16 - 0.90\ lnpricem_t + 1.43\ lnturgdp_t$

İhracat ve ithalat talep modellerini Gümrük Birliği ve sonrası için (1996-2004) tekrarladığımızda elde edilen sonuçlar, ihracat fiyat esnekliğinin 0.78'e düştüğünü

* Bu dönem dahil edilmekle birlikte elde edilen sonuçlara şüpheli bakılmalıdır. Zira, başlangıç dönemi olan 1991 yılının (iki Almanya'nın birleşmesinin hemen sonraki yıl olmasıdır) seçilmek zorunda kalınması veri yetersizliğine sebep olmaktadır. Başlangıç dönemi kısıtı , 1991-1995 dönemi için, gözlem sayısının (n=20) yetersiz olması (serbestlik derecesi problemi) nedeniyle, analizin istatistik ve ekonometri teorileri açısından güvenilir sonuçlar vermesi beklenemez. Şöyle ki, tahmin ediciler, büyük örneklem özelliklerine sahip olamayacaklarından (tahmin edicilerde aranan asimtotik özelliklerin yitirileceği için) gümrük birliği öncesi için yapılan analizin güvenilir olamayacağına karar verilmiştir.

* 1994, 1999 ve 2001 krizlerine ilişkin oluşturulan kukla (dummy) değişkenleri modele dahil edilmiştir. İhracat modeline ilgili kukla değişkenlerin eklenmesi durumunda, sadece 1994 kuklası istatistiki açıdan önemli çıkmıştır. Bu değişkenin modele dahil edilmesi durumunda ise, katsayılarda dikkate değer bir değişikliğinin olmadığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde, ithalat modeline ilgili kukla değişkenlerin eklenmesi durumunda hiçbir kukla istatistiki açıdan önemli bulunmamıştır. Aynı zamanda katsayılarda dikkate değer bir değişiklik oluşmamıştır. Örneğin ihracatın gelir esnekliği 1.09 iken 1.089, ithalatın fiyat esnekliği 1.01 iken 1.002 bulunmuştur.

** Bu konudaki diğer bir çalışma Neyaptı, Taşkın ve Üngör (2006)'da Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan gümrük biriliğinin ticari etkilerini analiz ederken, çalışmamız sadece Türkiye-Almanya arasındaki dış ticareti analiz etmektedir. Bu yönüyle Neyaptı, Taşkın ve Üngör (2006)'dan farklıdır. Çalışmamız Almanya – Türkiye dış ticaretinin yapısı ve esnekliklerini tespit etmenin yanısıra arasındaki ilişkileri de ortaya koymaktadır. Her iki çalışmanın kullandığı veri seti ve modeller birbirinden farklılık göstermektedir. Ayrıca, çalışmaların dönemleri arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Dış ticaret modellemesinde gelir değişkenine ilaveten reel döviz kuru değişkeni yerine çalışmamızda doğrudan doğruya göreli fiyatlar dikkate alınmıştır. sonuçların farklı çıkması, ülke farklılığı, analiz dönemleri farklılıkları, veri ve yöntemsel farklılıklar göz önüne alındığında olanaksız değildir.

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

gösterirken, ihracatın gelir esnekliğinin 1.11 ile önemli bir değişiklik göstermediğini ortaya koymaktadır. Aynı dönemdeki ithalat talebinin fiyat esnekliği 0.90'a düşerken, ithalat talebinin gelir esnekliği ise 1.43'e düşmektedir.

Fiyat esnekliklerinin Gümrük Birliği sonrası kısmen dahi olsa azalma göstermiş olması, Türkiye'nin Almanya ile olan ticaretindeki fiyat rekabetinin bir miktar azalması şeklinde yorumlanabilir. İhracat ve ithalat gelir esnekliklerine yakından bakıldığında ise ihracat gelir esnekliğinde kayda değer bir değişme gözlenmezken, ithalat gelir esnekliğinde bir miktar düşme gözlenmiştir. İthalat talebinin gelir esnekliğindeki bu düşüşü, ithalat talebinin Gümrük Birliği sonrasında Almanya ürünlerine olan bağımlılığın kısmen azalıp, Gümrük Birliği içerisindeki diğer ülkelere yöneldiği şeklinde de yorumlayabiliriz.

Her ne kadar fiyat esnekliklerinde kısmi bir azalma olsa da toplamda 1.68 ile Marshall-Lerner şartının sağlanabildiğini (Almanya'ya olan ticaretimizde) görebiliyoruz.

Türkiye'nin Almanya'dan yaptığı ithalatın gelir esnekliği değerleri (1.74 ve 1.43 ile) Almanya'nın Türkiye'den yaptığı ithalatın gelir esnekliği değerlerinden (1.09 ve 1.11 ile) daha yüksektir. Bu durum, Türkiye'nin Almanya ürünlerine bağımlılığının, Almanya'nın Türkiye ürünlerine olan bağımlılığından daha yüksek olduğu şeklinde de yorumlanabilir. İki ülke arasındaki dış ticaretin yapısını gösteren Tablo 5'ten de görüleceği üzere, Türkiye'nin Almanya'dan çok yüksek oranlarda sermaye yoğun ve nitelikli sanayi mamullerini ithal etmesine karşın, gelir ve talep esnekliği görece düşük ürünler olarak ifade edilebilecek, emek yoğun ağırlığa sahip, tarımsal ve doğal kaynaklar içeren ürünler ile hafif sanayi mamulleri ihracatı gerçekleştirir tarzda ikili bir dış ticaret yapısının var olması, bunun temel sebebi olarak yorumlanabilir.

Ayrıca, değişkenler arasındaki eş-bütünleşme ilişkisin varlığının test edilmesi amacıyla yapılan, Johansen test sonuçları, 1991-2004 ve 1996-2004 dönemi için, aşağıda verilmiştir.

Tablo 11'de verilen Johansen eş-bütünleşme test sonuçlarına bakıldığında, 1991– 2004 dönem için, % 1 ve %5 önem düzeylerinde, hem iz hem de maksimum özdeğer test istatistik sonuçları ihracat ile yabancı reel gelir ve göreli fiyatlar arasında, aynı zamanda, ithalat ile milli gelir ve göreli fiyatlar arasında bir eş-bütünleşme ilişkisinin var olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bu değişkenlerin durağan olmamakla birlikte uzun dönemde birlikte hareket ettiğini söyleyebiliriz.

Tablo 12'de verilen eş-bütünleşme test sonuçlarına göre, 1996 – 2004 dönemi için, iz test istatistiğine göre, %1 ve % 5 önem düzeylerinde, ihracat ile yabancı reel gelir ve göreli fiyatlar arasında bir eş-bütünleşme vektörü olduğunu, maksimum özdeğer test istatistiğine göre, % 5 önem düzeyinde, bir eş-bütünleşme vektörünün var olduğunu göstermektedir. İthalat ile milli gelir ve göreli fiyatlar arasındaki eş-bütünleşme ilişkisine bakıldığında ise, iz ve maksimum özdeğer test sonuçları, % 1 önem düzeyinde, bir eş-bütünleşme vektörünün varlığını ortaya koymaktadır.

blo 11: Johansen Eş-bütünleşme Test Sonuçları (1991.Q1 – 2004.Q4)

Model	Hipotez	İz Test İstastiği	Maksimum Özdeğer Test İst.
İhracat	r = 0	48.274	39.643
	r ≤ 1	8.630	6.803
İthalat	r = 0	49.057	34.215
	r ≤ 1	14.841	8.540

* % 5 ve % 1 iz testi kritik tablo değerleri, r = 0 için 29.68, 35.65 , r ≤ 1 için 15.41, 20.04
** % 5 ve % 1 mak.özdeğer testi kritik tablo değerleri, r = 0 için 20.97, 25.52 ,r ≤ 1 için 14.07, 18.63
*** SIC'e göre VAR modelinde 1 gecikme olarak belirlenmiştir.

Tablo 12 : Johansen Eş-bütünleşme Test Sonuçları (1996.Q1 – 2004.Q4)

Model	Hipotez	İz Test İstastiği	Maksimum Özdeğer Test İst.
İhracat	r = 0	36.778	24.642
	r ≤ 1	12.135	11.538
İthalat	r = 0	54.788	36.040
	r ≤ 1	18.748	15.975

* % 5 ve % 1 iz testi kritik tablo değerleri, r = 0 için 29.68, 35.65 , r ≤ 1 için 15.41, 20.04
** % 5 ve % 1 mak.özdeğer testi kritik tablo değerleri, r = 0 için 20.97, 25.52 ,r ≤ 1 için 14.07, 18.63
*** SIC'e göre VAR modelinde 1 gecikme olarak belirlenmiştir.

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

Tablo 13 : İhracat ve İthalat Fonksiyonlarına İlişkin Esneklik Katsayıları (Johansen)

Model	Dönem	Fiyat	Gelir
İhracat	1991.Q1-2004.Q4	-0.87	1.10
	1996.Q1-2004.Q4	-0.76	1.13
İthalat	1991.Q1-2004.Q4	-0.93	3.99
	1996.Q1-2004.Q4	-0.88	3.72

1991– 2004 dönemi için Johansen esneklik katsayılarına ilişkin değerler aşağıda eşitlik şeklinde de ifade edilmiştir.

lne_t = 8.92 - 0.87 $lnpricex_t$ + 1.1 lngergdpt

lnm_t = 16.02 - 0.93 $lnpricem_t$+ 3.99 $lnturgdp_t$

Aynı modeller Johansen ile tekrarlandığında sonuçların önemli ölçüde Engle–Granger yönteminin sonuçları ile uyuştukları görülmektedir. 1991-2004 dönemi için ihracat fiyat esnekliğinin 0.87 ile Engle–Granger yöntemiyle aynı olduğu, gelir esnekliğinin ise 1.10 ile Engle–Granger yöntemiyle yine yaklaşık olarak örtüştüğü görülmektedir.

1996– 2004 dönemi için Johansen esneklik katsayılarına ilişkin değerler aşağıda eşitlik şeklinde de ifade edilmiştir.

lne_t = 8.70 - 0.76 $lnpricex_t$ + 1.13 lngergdpt

lnm_t = 15.96 - 0.88 lnpricemt + 3.72 $lnturgdp_t$

1996-2004 dönemi için elde edilen 0.76 ve 1.13 değerlerinin de Engle–Granger değerlerine çok yakın değerler olduğu görülmektedir.

İthalat fonksiyonu açısından, ithalatın fiyat esnekliğinin 1991-2004 dönemi için 0.93 değeri ile 1996-2004 dönemi içinse 0.88 değeri ile Engle–Granger yöntemiyle bulunan sonuçlara çok yakın değerler sunduğu görülmektedir.

Buna karşın, ithalat talebi gelir esnekliğinin 1991-2004 dönemi için 3.99 ve 1996-2004 dönemi içinse 3.72 değeri ile Engle–Granger yönteminden çok daha yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. İthalat talebinin dinamik bir yapıda incelenmiş olduğu bu yöntemde (Johansen) ithalat talebi gelir esnekliğinin yükselmesi söz konusudur.

Türkiye'nin Almanya ile dış ticaretindeki açıkta son yıllarda görülen artış dikkat çekicidir. Gümrük Birliği sonrası fiyat esnekliklerinde önemli bir değişme olmaksızın (iki yöntemde de esneklikler azalıyor), Gümrük Birliği sonrası fiyat esnekliğinin düşmüş olması dış ticaret açığı artışının Türkiye'nin aleyhine gelişmesiyle uyumludur. Fiyat esnekliğinin düşmesi rekabet gücünün azalması anlamına da gelmektedir. Bu ise dış ticaret açığının artmasına paralel bir gelişmedir.

Gelir esnekliklerinde ise her ne kadar yöntem farklılıklarından dolayı Johansen yönteminde esneklik daha yüksek çıksa da ithalatın gelir esnekliğinde her iki yöntemde de kısmen bir azalma olduğu görülmektedir. Her iki yöntemden de elde edilen sonuçlar Gümrük Birliği'nin Türk ihraç ürünlerinin Almanya'ya ihracatında gelir esnekliğinde kayda değer bir değişmeye yol açmadığını göstermektedir.

Johansen yönteminde de Almanya ile olan dış ticaretimiz dikkate alındığında, yine Marshall – Lerner şartı Gümrük Birliği öncesi ve sonrasında sağlanmaktadır. Almanya ile olan dış ticaretimize bakarak Marshall – Lerner şartının sağlandığının ifade edilmesi istikrarlı bir döviz piyasasının varlığının göstergesi şeklinde de yorumlanabilir (Bkz. Sinha 1997). Ancak bu yorum sermaye hareketlerinin serbest olduğu koşullarda oluşabilecek dışsal şokların etkilerini ihmal eden bir yapıda olduğundan Türkiye ekonomisi açısından döviz piyasası için bu yorumu yapmada ihtiyatlı olma zorunluluğu vardır.

Gümrük Birliği sonrası esneklikler toplamının azalması kur değişmelerinin dış ticaret açığını azaltma kapasitesinin daraldığını da ifade etmektedir. İthalatın gelir esnekliğinin yüksekliği diğer şartlar sabitken, ekonomik büyüme, dış ticaret açığını ve buradan da ödemeler bilançosu açıklarını kötüleştirecektir. Sinha (1997)'e göre ithalatın gelir esnekliğinin yüksekliği ekonomik büyüme ile ödemeler dengesi açıkları arasında ters yönlü bir değişim ilişkisinin olabileceğe işaret etmektedir.

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

Gelir esnekliğindeki her iki yöntemde kısmen bir azalmaya işaret etmesine karşın özellikle Johansen yönteminin verdiği yüksek gelir esnekliği değerleri yukarıdaki yorumun Türkiye için son yıllarda önemine işaret etmektedir. Zira, Türkiye ekonomisi 2002 yılı ve sonrasında yüksek ekonomik büyüme oranları gerçekleştirmiştir. Aynı dönemin Almanya örneğinde olduğu üzere genelde dış ticaret açığının artmasına ve buradan ödemeler bilançosu açıklarına neden olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Sinha (1997)'nin işaret ettiği ekonomik büyüme ile ödemeler dengesi açıkları arasındaki ters ilişki Türkiye açısından fiili bir durum olarak değerlendirilebilir. Zira Türkiye için ithalatın gelir esnekliğinin Gümrük Birliği sonrası kısmi azalması ihmal edilirse yüksek bir değere sahiptir.

Uyarlanma hızı katsayısı -0.63 olarak elde edilmiştir. Bu katsayının t istatistik değeri -2.35 olup, istatistiksel açıdan anlamlıdır. İhracat fonksiyonuna ilişkin kalıntılar için yapılan normallik test sonuçları, ilgili önem düzeyinde, tablo değerleri ile karşılaştırıldığında, kalıntıların normal dağılıma sahip olduğunu, otokorelasyon test sonuçları ise AR (1) otokorelasyon sorununun olmadığını ortaya koymaktadır.

İhracat fonksiyonuna ilişkin HDM katsayılarına bakıldığında şunlar söylenebilir. Kısa dönemde meydana gelen sapmaların sürekli olamayacağı uzun dönemde ihracat, nispi fiyat ve Almanya'nın geliri arasında dengenin yakalanabileceği, katsayının bire yakın olmaması ise dengeye yavaş bir şekilde yaklaşılabileceği şeklinde yorumlanabilir. İhracat sektörlerinde kısa dönemde meydana gelen sapmalar uzun dönemde dengeyi sağlayabilecek piyasa güçlerinin bulunduğu söylenebilir ama katsayısını değeri birden küçük bulunması dengenin tekrar yakalanmasının yavaş bir şekilde olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Modelde uyarlanma hızı katsayısı negatif ve istatistiksel olarak önemlidir. Parametre katsayısı -0.43 ve t istatistik değeri -2.45'dir. İthalat fonksiyonuna ilişkin kalıntılar için yapılan normallik test sonuçları, ilgili önem düzeyinde tablo değerleri ile karşılaştırıldığında, kalıntıların normal dağılıma sahip olduğunu, otokorelasyon test sonuçları ise AR (1) otokorelasyon sorununun olmadığını ortaya koymaktadır.

İhracat için uyarlanma hızı -0.63 iken, ithalat için bu değer -0.43 olarak gerçekleşmiştir. İhracatın uyarlanma hızının ithalatınkinden daha yüksek olması ihracatın ithalattan daha hızlı (daha kısa sürede) dengeye geleceğine işaret etmektedir. Yani, meydana gelebilecek dışsal şoklar karşısında ihracat, ithalattan daha hızlı dengeye gelmektedir.

Genel olarak, ihracat-ithalat HDM tahminleri ile uzun dönem tahmin sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, beklenildiği üzere, kısa dönem parametrelerinin uzun dönem parametrelerine göre daha düşük bulunması sonucu tutarlıdır. HDM'de ihracat ve ithalat talebinin gelir esneklik değerlerinin, uzun dönem katsayılarının oldukça altında bulunması gelir değişmeleri

Tablo 14 : Örneklem Dönemi : 1991.Q1 – 2004.Q4 İhracat Fonksiyonu için HDM Tahminleri

$\Delta lnet = -0.63\ (lne_t\text{-}1 + 0.87\ lnpricex_t\text{-}1 - 1.1\ lngergdp_t\text{-}1\ ) + 0.01\Delta lne_t\text{-}1 - 0.82\Delta lnpricex_t\text{-}1 + 0.22\Delta lngergdp_t\text{-}1$

* Normallik = 3.87 (0.1442) Normallik için kritik değer 5.99.** LM (1) = 29.72 (0.0005) Otokorelasyon için kritik değer 3.84. Parantez içerisindeki değerler olasılıkları vermektedir.

Tablo 15: Örneklem Dönemi : 1991.Q1 – 2004.Q4 İthalat Fonksiyonu için HDM Tahminleri

$\Delta lnmt = -0.43\ (lnmt\text{-}1 + 0.93\ lnpricemt\text{-}1 - 3.99\ lnturgdpt\text{-}1\ ) - 0.12\Delta lnmt\text{-}1 + 0.10\Delta lnmt\text{-}2 - 0.18\Delta lnpricemt\text{-}1 - 0.91\Delta lnpricemt\text{-}2 - 0.53\ \Delta lnpricemt\text{-}3 + 0.52\ \Delta lnpricemt\text{-}4 + 0.84\Delta lngergdpt\text{-}3$

* Normallik = 3.61 (0.164) Normallik için kritik değer 5.99.** LM (1) = 4.52 (0.033) Otokorelasyon için kritik değer 3.84. Parantez içerisindeki değerler olasılıkları vermektedir.

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300

karşısında ithalat ve ihracat talebinin çok etkilenmediğini buna karşın, uzun dönemde daha çok etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

6. Sonuç

Almanya, Türkiye ekonomisinin en önemli dış ticaret ortağı olup, iki ülkenin karşılıklı dış ticaret hacmi sürekli bir büyüme trendi izlemektedir. 2004 yılı itibariyle iki ülkenin karşılıklı dış ticaret hacmi 21.3 milyar dolardır ve Türkiye'nin toplam dış ticaret hacmi içerisinde oldukça önemli bir oran olan %13.3'e karşılık gelmektedir. İki ülke arası dış ticaret dengesi özellikle son yıllarla birlikte Türkiye'nin aleyhine gelişme göstermeye başlamıştır. Almanya'nın Türkiye'nin dış ticaretindeki kritik önemi iki ülke arasındaki dış ticaretin yakından analizini gerektirmiştir.

Ekonometrik analiz sonucu elde edilen bulgular iki farklı yöntem kullanılmasına rağmen, sonuçların büyük ölçüde birbiriyle uyuştuğunu göstermektedir. Engle–Granger ve Johansen yöntemlerini karşılaştırdığımızda her iki yöntem sonucunda elde edilen bulgular, ihracatın ve ithalatın fiyat esnekliklerinin Gümrük Birliği sonrası azaldığını göstermiştir. Bu bulgular, Türkiye dış ticaretine konu olan ürünlerin Gümrük Birliği sonrasında Almanya karşısında fiyat rekabetini kısmen de olsa kaybettiği şeklinde yorumlanabilir. Bu bulguları bir başka şekilde yorumlamak gerekirse, kur değişmelerinin Almanya ile olan ticaretimizde meydana getireceği etki Gümrük Birliği sonrasında azalmaktadır.

İhracat ve ithalat talebinin gelir esnekliklerini karşılaştırdığımızda ise, yine her iki yöntemde de tutarlı olarak ortaya çıkan sonuç, Gümrük Birliği sonrası dönemde ihracat talebinin gelir esnekliğinde önemli bir değişiklik meydana getirmemiş, buna karşın, ithalat talebinin gelir esnekliği ise azalma göstermiştir.

İki ülke arası dış ticarette, Türkiye'nin Almanya'dan çok yüksek oranlarda sermaye yoğun ve nitelikli sanayi mamullerini ithal etmesine karşın, emek yoğun ağırlığa sahip, tarımsal ve doğal kaynaklar içeren ürünler ile hafif sanayi mamulleri ihracatı gerçekleştirir tarzda ikili bir dış ticaret yapısının var olması, elde edilen bulguların bu yapıyı desteklemekte olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Politika çerçevesinde bakıldığında Türkiye'nin Almanya'ya olan ihracatını arttırabilmesi için ihmal edilmemesi gerekli bazı hususlar şöyle sıralanabilir: Almanya ekonomisindeki ithalatın yapısı ve gelişim trendleri analiz edilmeli, gelecekte ne tür ürünlere yöneliş olabileceği yakından analiz edilmelidir. Fiyat dışı rekabeti geliştirecek politika uygulamalarına girişilmelidir; markalaşmak, standartlara uygun üretim yapmak, ürün çeşitlemesi ve ürün kalitesini arttırıcı önlemler uygulamak gibi. Almanya pazarı için rakip ülkeler, rekabet güçleri ve politika uygulamalarını yakından takip etmek gereklidir.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2004), Developing Countries in World Trade, Turkish Economic Association Discussion Paper: 2004/9, http://www.tek.org.tr.
- Appleyard, D.-Field, A., (1998), International Economics, 3edt. Irwin-McGraw Hill, Boston.
- Arize, A. (1987), "The Supply and Demand For Imports and Exports in a Simultaneous Model", Applied Economics, 19, 1233-1247.
- Arize, A. (1990), "An Econometric Investigation of Export Behaviour in Seven Asian Developing Countries", Applied Economics, 22, 891-904.
- Arize, A. (2001), "Traditional export demand relation and parameter instability An empirical investigation" ,Journal of Economic Studies,Vol. 28 No. 6, 2001, 378-396.
- Bahmani-Oskoee,M. (1986), "Determinants of International Trade Flows: The case of developing countries", Journal of Development Economics, 20, 107-123.
- Bahmani-Oskoee,M. ve Niroomand, F. (1998), "Long-run Price Elasticities and The Marshall-Lerner Condition Revisited", Economics Letters, 61, 101-109.

- Bahmani-Oskooee,M. ve Brooks, T.J. (1999), "Cointegration Approach to Estimating Bilateral Trade Elasticities between U.S. and her Trading Partners"International Economic Journal,Vol.13,Number 4,Winter, 119-128.
- Bergstrand, H.J. ve Baier, S.L. (2001), The Growth of World Trade, Journal of International Economics, Vol. 53, 1-27.
- Chen, H.C. (2002), "Taiwan's exports and trade imbalance against US and Japan : an empirical investigation based on error correction model", Applied Economics,34, 2303-2309.
- Dickey, D.A. ve Fuller, W.A., (1979), "Distribution of The Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root", Journal of The American Statistical Association, 74, 427-431.
- Dickey, D.A. ve Fuller, W.A., (1981), "Likelihood Ratio statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root", Econometrica, 49, 1057-1072.
- Doğanlar, M. ve Diğ. (2003), "Uluslararası Rekabet, Türkiye'nin İhracat Stratejisi: Sorunlar ve Öneriler", İktisat-İşletme ve Finans Dergisi, Yıl:18, Sayı: 204, Mart, 3-18.
- Dutta,D. ve Ahmed,N. (2004), "An Aggregate Import Demand Function for India: a cointegration analysis", Applied Economics Letters, Vol. 11, 607–613.
- Engle, R.F. ve Granger, W.J., (1987) "Cointegration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing", Econometrica, 55, 107-123.
- Gafar, J. (1981), "Devaluation and the Balance of Payments Adjustment in a Developing Economy:An Analysis Relating to Jamaica:1954-72", Applied Economics, 13, 151-165.
- Ghartey, E.E. (1987), "Devaluation as a Balance of Payments Corrrective Measure in Developing Countries: a Study Relating to Ghana", Applied Economics, 19, 937-947.
- Goldstein, M. ve Khan M. (1985), "Income and Price Effects in Foreign Trade", R.W.Jones, ve P.Kenen Handbook of International Economics, cilt II içinde, 1041-1105, North-Holland, Amsterdam.
- Hamori, S. ve Matsubayashi, Y. (2001), "An Emprical Analysis of the Japan's aggregate import demand function", Japan and the World Economy, 13, 135-144.
- Houthakker, H.S.ve Magee S.P. (1969), "Income and Price Elasticities in World Trade",Review of Economics and Statistics,51,111-125.
- Johansen, S. (1988), "Statistical Analysis of Cointegration Vectors", Journal of Economic Dynamics and Control, 12, 231-254.
- Johansen, S. (1991), "Estimation and Hypothesis Testing of Cointegration Vectors in Gaussian Vector Autoregressive Models", Econometrica, 59, 1551-1580.
- Johansen, S. ve Juselius K., (1990)," Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration with Application to the Demand for Money", Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 52, 169-210.
- Khan M.S. (1974), "Import and Export Demand in Developing Countries", IMF Staff Papers, 21, 678-693.
- Leamer, E.E. ve Stern, R.M. (1970), Quantitative International Economics, Allyn and Bacon, Boston.
- Magee, S.P. (1975), "Prices, Incomes and, Foreign Trade", P.B. Kenen, International Trade and Finance: Frontier of Research içinde, Cambridge University Press,Cambridge, 175-252.
- Mahmud, S.F.,Ullah, A. ve Yucel, E.M. (2004), "Testing Marshall-Lerner Condition a non-parametric approach",Applied Economic Letters,Vol.11, 231-236.
- Mayes, D.G. (1981), Applications of Econometrics, Prentice Hall,New Jersey.
- Neyapti, B., Taskin, F. and Üngör, M. (2006), "Has European Customs Union Agreement Really Affected Turkey's Trade?", Applied Economics, forthcoming.
- Senhadji, A.S. ve Montenegro, C.E. (1999), "Time Series Analysis of Export Demand Equations : A Cross-Country Analysis", IMF Staff Papers Vol.46, No.3, 259-273.
- Sinha,D. (1997), "Determinants Of Import Demand In Thailand", International Economic Journal, Volume 11, Number 4, Winter, 73-83.
- Stern R.M., Francis J. ve Schumacher B., (1976), Price Elasticities in International Trade: An Annotated Bibliography, The MacMillan Press, London.
- Tegene, A. (1989), " On the Effects of Relative Prices and Effective Exchange Rates on the Trade Flows of LDCs" Applied Economics, 21, 1447-1463.
- Togan, S. (2005), "Turkey: Trade Policy Review" . The World Economy, Vol. 28, No. 9, pp. 1229-1262, September 2005 http://ssrn.com/abstract=803910
- Togan, S. (1993), "1980'li Yıllarda Türk Dış Ticaret Rejimi ve Dış Ticaretin Liberalizasyonu", Türk Eximbank Araştırma Dizisi no:1, Ankara.
- Warner, D ve Kreinin M.E. (1983), "Determination of International Trade Flows", Review of Economics and Statistics, 63, 96-104.
- WTO World Trade Statistics (Çeşitli Yıllar)

İndiren: [harun bal,Çukurova Üniversitesi], IP: [193.255.194.226], Tarih: 20/07/2018 12:32:02 +0300